

Історія нафтогазової науки і техніки

УДК 81'36

МОВНІ РІВНІ ВДОСКОНАЛЕННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ТЕКСТУ

М. І. Венгринюк, О. М. Мельник

ІФНТУНГ, 76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15; тел. (0342) 505051;
e-mail: pereklad@nung.edu.ua

Проаналізовано мовні рівні вдосконалення науково-технічного тексту, розкрито способи уникнення «наукового жаргону». Наголошено, що науково-технічна мова потребує реформування, відновлення питомо українських мовних засобів. Обґрунтовано думку про те, що автор науково-технічного тексту повинен зважати на мовну традицію, використовуючи одиниці лексико-семантичного, морфологічного та синтаксичного рівнів мови. Подано типові приклади порушення мовних норм та запропоновано варіанти замінення неправильних лексико-граматичних конструкцій.

Ключові слова: мовна традиція, питома українські мовні засоби, «науковий жаргон», мовні рівні, типове порушення мовних норм.

Проанализированы языковые уровни усовершенствования научно-технического текста, раскрыты способы избежания «научного жаргона». Отмечено, что научно-технический текст нуждается в реформировании, восстановлении исконно украинских языковых средств. Обосновано мнение о том, что автор научно-технического текста должен учитывать языковую традицию при использовании единиц лексико-семантического, морфологического и синтаксического уровней языка. Поданы примеры нарушения языковых норм и предложены варианты замены неправильных лексико-грамматических конструкций.

Ключевые слова: языковая традиция, исконно украинские языковые средства, «научный жаргон», языковые уровни, нарушения языковых норм.

The linguistic levels for improving the scientific and technical text are analyzed. The ways of avoiding “the scientific jargon” are developed. The article emphasizes the need for improving and reforming the scientific and technical language by reviving originally Ukrainian linguistic units. The assumption that the author of a scientific and technical text has to write with regard to Ukrainian language traditions on lexico-semantic, morphological and syntactic levels is proved. The examples of typical violation of language norms are described and the variants of substituting incorrect lexico-grammatical constructions are proposed.

Key words: language tradition, originally Ukrainian linguistic units, “scientific jargon”, linguistic levels, typical violation of language norms.

Готуючи до друку матеріали дослідження, автор науково-технічного тексту повинен зважати не тільки на їхній зміст, а й мовне оформлення. Грамотний виклад, доречний вибір лексичних і граматичних засобів – запорука створення якісного наукового продукту. Часто науковець ставить запитання: правильно чи неправильно вжито слово, дібрано синонім, використано варіант граматичної форми, побудовано речення. Це і не дивно. Українська науково-технічна мова, що зазнала впливу російської мови та жорстких книжних традицій, ще довго відчуватиме «присутність» чужорідних елементів.

Мета статті – зорієнтувати авторів науково-технічних текстів у виборі питомо українсь-

ких лексико-граматичних засобів, що сформувалися на народній основі. Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити особливості формування української наукової мови;
- подати варіанти нормативного замінення неправильних лексико-граматичних конструкцій у науково-технічних текстах та прокоментувати види мовленнєвих помилок.

Виклад основного матеріалу

Сьогодні науково-технічна мова вимагає реформування, оновлення, звільнення від засад книжної традиції, повернення в науковий обіг питомо українських лексичних і граматичних

засобів. Українська дослідниця Н. Непийвода слушно зауважує: «Незграбний, важкий для розуміння виклад – це ознака минулого. Майбутнє за комунікативно досконалою писемною мовою» [5, 490]. Писати так, щоб тебе розуміли, – це вимога сучасної науки.

На жаль, у науково-технічний виклад проникають ті мовні явища, які в мовознавстві називають «науковим жаргоном» [2; 6]. Надмірне використання іншомовних слів, переобтяження тексту громіздкими реченнями, нагромадження т. зв. розщеплених присудків та іменників у родовому відмінку – це ті чинники, які ускладнюють розуміння і сприйняття тексту, роблять його «закритим» для читача. Інколи автор пише так, ніби хоче, щоб його не зрозуміли [6].

Варто зауважити, що українська наукова традиція починала формуватися на основі народної мови, далекої від книжності, канцеляриту, безособовості. Природний, живомовний спосіб відтворення дійсності, експресивність, виявлення авторської індивідуальності – яскраві риси української наукової мови. Недарма І. Пулюй застерігав: «Коли наукова мова відоб'ється від народної, то «заросте лободою» [цит. за: 6].

Зважати на українську традицію у вибранні форм слів закликають і нормативні документи. Дослідники зазначають, що українська терміносистема, зокрема нафтогазової промисловості, упродовж усього періоду розвитку і становлення творилася на основі національної мови [1]. Більшість термінів на позначення виробничих дій і операцій – українського походження. Однак сильним є вплив світового розвитку науки, техніки й, відповідно, так звана «мовна мода» на невиправдані запозичення. У ДСТУ 3966-2009 «Термінологічна робота. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять» вказано: «Добираючи терміни для стандартизування, слід віддавати перевагу термінам українського походження перед запозиченими. Однак, у разі доцільності запозичення, іншомовні терміни треба пристосовувати до законів української мови.

Зокрема, запозичаючи назву процесу, треба насамперед від іншомовного слова утворити українське дієслово недоконаного виду, а далі всі необхідні похідні слова (форма: процес – формувати, формування, сформувати, сформування; наслідок – формування, формація)» [7].

Дослідники вважають, що в науковому тексті непотрібні запозичення надають викладу штучної наукоподібності. Чужі слова – важливий, але не єдиний засіб позначати нові речі. Творення нових слів, переосмислення вже наявної лексики (розвиток багатозначності), утворення словосполучень – ці внутрішні джерела видаються природнішими, ніж запозичення [6].

Безперечно, немає підстав у науковому тексті замість питомих слів (*різномірний, визначати, зумовлювати, спричиняти, порівняльний, відповідник, згущувати, уцілювати, очищений, вторинний*) конче вживати запозичення (*гетерогенний, детермінувати, компаративний, еквівалент, конденсувати, рафінований, секундарний*). Ось варіанти можливих лексичних дублетів:

1. Загальнонаукові терміни: *фактор* – чинник; *прогрес* – поступ; *класифікація* – поділ; *комплекс* – сукупність; *параметр* – величина; *структура* – будова; *компонент* – складник; *принцип* – засада; *критерій* – мірило; *функція* – призначення; *варіація* – видозміна; *комбінація* – поєднання.

2. Спеціальні терміни: *рефлектор* – відбивач; *рефрактор* – заломлювач; *автогенний* – самозварювальний; *інвертор* – перетворювач; *стартер* – запускар; *трансформатор* – перетворювач; *автооксидация* – самоокислювання; *дегідрация* – зневоднення; *циркуляція* – обіг.

Проаналізовані джерела (фахові статті науково-технічних журналів «Геолог України», «Геологічний журнал» за 2010-2012 рр.; матеріали Міжнародної науково-технічної конференції «Нафтогазова енергетика 2013») дали змогу виявити значну кількість порушень мовних норм. Нижче подано табл. 1–5, у яких запропоновано варіанти замінення недоречно вжитих лексико-граматичних конструкцій.

Таблиця 1 – Росіянізми, кальки сталих сполучень слів

Порушення лексичних норм	Відредагований варіант
...глибини вибою та точки вимірювання тиску не співпадають.	...глибини вибою та точки вимірювання тиску не збігаються.
...іноді їх використовують в якості попереднього очищувального пристрою...	...іноді їх використовують як попередній очищувальний пристрій...
...на протязі досить тривалого часу...	...протягом досить тривалого часу...
Точність визначення в значній мірі залежить...	Точність визначення значною мірою залежить...
Проте щодо цього існують деякі розходження між нашим і попереднім висновком.	Проте щодо цього існують деякі розбіжності між нашим і попереднім висновком.
На сьогодні ця технологія промислово освоєна...	Сьогодні ця технологія промислово освоєна...
В геологічному аспекті річка Амазонка знаходиться на території Амазонської синеклізи.	В геологічному аспекті річка Амазонка розташована на території Амазонської синеклізи.

Продовження таблиці 1

Порушення лексичних норм	Відредагований варіант
Осадові басейни типу Амазонського сформувались у <i>результаті</i> розсіювання...	Осадові басейни типу Амазонського сформувалися <i>внаслідок</i> розсіювання...
<i>Більше того</i> , віднесення до пертитів...	<i>Крім того</i> , віднесення до пертитів...
...можна <i>прийти до висновку</i> ...	...можна <i>дійти висновку</i> ...
У лютому 2012 року зала Будинку вчених не вмістила усіх <i>бажаючих</i> ...	У лютому 2012 року зала Будинку вчених не вмістила всіх <i>охочих</i> ...
Це стосується <i>в першу чергу</i> великих за площею територій...	Це стосується <i>насамперед</i> великих за площею територій...
...ланцюжки підняття (як сучасних, так і <i>древніх</i>)...	...ланцюжки підняття (як сучасних, так і <i>давніх</i>)...
Кожна вибрана ділянка <i>являє собою зону</i> територіальної концентрації родовищ ВВ, НГПО і ППО...	Кожна вибрана ділянка – <i>це зона</i> територіальної концентрації родовищ ВВ, НГПО і ППО...
Особистий досвід дослідження різновікових проявів різнотипного гранітоутворення, у <i>тому числі</i> в межах УЩ...	Особистий досвід дослідження різновікових проявів різнотипного гранітоутворення, <i>зокрема й</i> у межах УЩ...
...певний фонд <i>діючих</i> фонтанних свердловин...	...певний фонд <i>робочих</i> фонтанних свердловин...

Таблиця 2 – Вживання слова у не властивому йому значенні

Порушення лексичних норм	Відредагований варіант
... <i>ступінь</i> деградації вибуреної породи...	... <i>ступінь</i> деградації вибуреної породи...
В <i>окремих</i> свердловинах їхня потужність сягає 900 м.	У <i>деяких</i> свердловинах їхня потужність сягає 900 м.
<i>Аналогічні задачі стоять</i> і для відкритих територій платформних і складчастих областей.	<i>Аналогічними є завдання</i> і для відкритих територій платформних і складчастих областей.
...у дрібному плагіоклазі основної маси антипертити <i>відсутні</i> .	...у дрібному плагіоклазі основної маси антипертитів <i>немає</i> .
...передбачає розробку напрямів <i>наступного</i> спрямування – фундаментального, методичного, практичного.	передбачає розробляння <i>таких</i> напрямів: фундаментального, методичного, практичного.
Подібна розмежованість біотитів <i>проявляється</i> і на іншій діаграмі.	Таку ж розмежованість біотитів <i>виявлено</i> й на іншій діаграмі.
Тому <i>дані</i> траєкторії руху в даній статті не будуть досліджуватись.	Тому <i>ці</i> траєкторії руху в статті не досліджуватимемо.
... <i>складає</i> 10%...	... <i>становить</i> 10%...

Таблиця 3 – Норми вживання форм іменника

Різновид порушення	Приклад із порушенням	Відредаговане речення
Вживання іншомовних іменників на позначення дії, що закінчуються на <i>-ція</i> , що не дає змоги розрізняти поняття дії і події (недоконаного та доконаного видів)	Принципи <i>інтерпретації</i> даних каротажу. Дослідження процесу відкладання парафіну при <i>експлуатації</i> нафтових свердловин. <i>Фільтрація</i> газу в тріщинуватих колекторах. Темпи <i>регенерації</i> вуглеводнів.	Принципи <i>інтерпретування</i> даних каротажу. Дослідження процесу відкладання парафіну під час <i>експлуатування</i> нафтових свердловин. <i>Фільтрування</i> газу в тріщинуватих колекторах. Темпи <i>регенування</i> вуглеводнів.

Продовження таблиці 3

Різновид порушення	Приклад із порушенням	Відредаговане речення
Сплутування віддієслівних іменників на позначення об'єкта, наслідку та термінів на позначення дії, події	Методи <i>аналізу</i> аерокосмічних зображень. Глибоководний <i>видобуток</i> – складний високотехнологічний процес. Боротьба з конусоутворенням у процесі <i>розробки</i> газових і нафтогазоконденсатних родовищ. У процесі <i>розв'язку</i> задачі...	Методи <i>аналізування</i> аерокосмічних зображень. Глибоководне <i>видобування</i> – складний високотехнологічний процес. Боротьба з конусоутворенням у процесі <i>розробляння</i> газових і нафтогазоконденсатних родовищ. У процесі <i>розв'язування</i> задачі...
Розбіжність у відмінкових формах однорідних членів та узагальнювального слова; пропускання загальнювального слова перед двокрапкою	Усю південно-східну частину можна поділити на три сектори: <i>складчаста споруда, крайній сектор, зона соляних штоків</i> . На Пержанському родовищі розвідано дві ділянки: <i>Крушинська і Північна</i> . Визначено структуру різнорангових стратонів (<i>регіяруси, світи, товщі, верстви, ритми, цикліти</i>). На конференції було розглянуто: <i>перспективи пошуків та прогнозна оцінка буритину, законодавство щодо видобутку та використання буритину, його класифікація та ін.</i>	Усю південно-східну частину можна поділити на три сектори: <i>складчасту споруду, крайній сектор, зону соляних штоків</i> . На Пержанському родовищі розвідано дві ділянки: <i>Крушинську і Північну</i> . Визначено структуру різнорангових стратонів (<i>регіярусів, світ, товщ, верств, ритмів, циклітів</i>). На конференції розглянуто такі питання: <i>перспективи пошуків та прогнозне оцінення буритину, законодавство щодо видобування та використання буритину, його класифікацію та ін.</i>

Таблиця 4 – Труднощі із вживанням дієслівних форм

Різновид порушення	Приклад із порушенням	Відредаговане речення
Мовні конструкції на позначення дії, складених з дієслова і віддієслівного іменника замість природнішого для української мови та економічного мовного засобу – дієслова	<i>Виконується реєстрування</i> швидкості. Газ <i>проходить</i> послідовну обробку в спеціальних системах. <i>Видобуток</i> нафти з цієї свердловини <i>здійснюється</i> за допомогою шлангового глибинного насосу. <i>Виконано аналіз</i> впливу названих чинників на дебіт. На основі експериментальних досліджень <i>здійснюється підбір</i> концентрації реагентів. <i>Для виконання</i> якісної очистки необхідно... Модуль <i>забезпечує реалізацію</i> таких функцій... Під впливом аніонів <i>відбувається стиснення</i> дифузного шару.	<i>Реєструють</i> (реєструємо) швидкість. Газ послідовно <i>обробляють</i> у спеціальних системах. <i>Видобувають</i> нафту з цієї свердловини за допомогою шлангового глибинного насосу. <i>Проаналізовано</i> вплив названих чинників на дебіт. На основі експериментальних досліджень <i>підбирають</i> (підбираємо) концентрації реагентів. Щоб якісно <i>очистити</i> , необхідно... Модуль <i>реалізує</i> такі функції... Під впливом аніонів <i>стискається</i> дифузний шар.

Продовження таблиці 4

Різновид порушення	Приклад із порушенням	Відредаговане речення
Невикористання форми наказового способу дієслова у спонукальних реченнях, де автор наукового тексту долучає читача до ходу своєї думки	<i>Припустимо, що U – універсальна множина. Перейдемо до розгляду технічного стану. Розглянемо детально підходи до ППР.</i>	<i>Припустімо, що U – універсальна множина. Перейдімо до розгляду технічного стану. Розгляньмо детально підходи до ППР.</i>
Надуживання форми «майбутнього часу визначень» з дієсловами «буде», «будуть» тощо	Аналогічно для вихідної змінної K <i>будемо мати...</i> Інші обмеження <i>будуть</i> строгими нерівностями.	Аналогічно для вихідної змінної K <i>маємо...</i> Інші обмеження <i>є</i> строгими нерівностями.
Пасивні дієприкметники dokonаного виду в ролі присудків (притаманні російському синтаксису)	Кількість термів <i>може бути визначена</i> за формулою... Тому <i>розроблені</i> спеціальні апарати і пристрої. На рисунку <i>показана</i> проекція. Для побудови функцій <i>був використаний</i> метод...	Кількість термів <i>можна визначити</i> за формулою... Тому <i>розроблено</i> спеціальні апарати і пристрої. На рисунку <i>показано</i> проекцію. Для побудови функцій <i>використано</i> метод...
Уживання пасивних конструкцій із дієсловами на -ся, неживі об'єкти дії у ролі підметів, що порушує логіку висловів, знеособлює мовлення, усуває із речень активних діячів	Для кожного дефекту <i>визначається</i> довжина, глибина, ширина. Енергоресурси, які <i>витрачаються</i> на переміщення газу. Напруга <i>встановлюється</i> згідно інструкції. Отримана інформація <i>реєструється</i> і <i>записується</i> в архів. <i>Нав'язувалась</i> думка про занепад нафтової промисловості і в колишньому СРСР.	Для кожного дефекту <i>визначають (-ємо)</i> довжину, глибину, ширину. Енергоресурси, які <i>витрачають (-ємо)</i> на переміщення газу. Напругу <i>встановлюють (-ємо)</i> згідно з інструкцією. Отриману інформацію <i>реєструють (-ємо)</i> і <i>записують (-ємо)</i> в архів. <i>Нав'язували</i> думку про занепад нафтової промисловості і в колишньому СРСР.
Вживання назви особи-діяча (логічного підмета) у формі орудного відмінка в конструкції з дієсловом у пасивній формі та з граматичним підметом – об'єктом дії	<i>Прихильниками</i> неорганічної гіпотези <i>була сформульована</i> робоча гіпотеза. <i>Фахівцями</i> спеціалізованих організацій <i>виконуються</i> топографічні і геодезичні дослідження. Проект судна <i>розроблений компанією</i> «Інтарі» в 2005 році. Цій темі <i>приділялась увага</i> науковцями Журавлем М. Ю., Семчуком Я. М. <i>Промисловістю</i> України <i>виготовляється</i> тільки один вид тампонажного цементу. <i>Материнськими компаніями</i> застосовуються такі важелі контролю.	<i>Прихильники</i> неорганічної гіпотези <i>сформулювали</i> робочу гіпотезу. <i>Фахівці</i> спеціалізованих організацій <i>виконують</i> топографічні і геодезичні дослідження. Проект судна <i>розробила</i> компанія «Інтарі» в 2005 році. Цій темі <i>приділяли увагу</i> науковці Журавель М. Ю., Семчук Я. М. <i>Промисловість</i> України <i>виготовляє</i> тільки один вид тампонажного цементу. <i>Материнські компанії</i> застосовують такі важелі контролю.

Продовження таблиці 4

Різновид порушення	Приклад із порушенням	Відредаговане речення
Не властиві українській мові активні дієприкметники теперішнього часу з суфіксами -уч- (-юч-), -ач- (-яч-)	Розроблення конструкції <i>самоуцілюючого</i> плунжера. <i>Понижуючий</i> триобмотковий оливний силовий трансформатор. <i>Зростаючі</i> можливості апаратних і програмних засобів <i>Існуючі</i> системи автоматизованого збору інформації. <i>Глибокозалягаючі</i> третинні та крейдові відклади.	Розроблення конструкції <i>самоуцілювального</i> плунжера. <i>Понижувальний</i> триобмотковий оливний силовий трансформатор. <i>Щораз вищі</i> можливості апаратних і програмних засобів <i>Сучасні</i> системи автоматизованого збору інформації. Третинні та крейдові відклади, що <i>глибоко залягають</i> .

Таблиця 5 – Складні випадки вживання займенників, прислівників та прийменників

Різновид порушення	Приклад із порушенням	Відредаговане речення
Зловживання складеною формою ступенів порівняння прикметників, прислівників	Виявлення повних відмов є <i>більш простим</i> завданням, ніж виявлення часткових відмов. <i>Більш точно</i> оцінити вірогідність роботи. Один із <i>найбільш авторитетних</i> геологів-нафтовиків західного світу.	Виявлення повних відмов є <i>простішим</i> завданням, ніж виявлення часткових відмов. <i>Точніше</i> оцінити вірогідність роботи. Один із <i>найавторитетніших</i> геологів-нафтовиків західного світу.
Присвійний займенник <i>їх</i> (неповний ступінь граматизації значення присвійності) замість займенників <i>їхній, їхня, їхнє, їхні</i> (повний ступінь)	Працюють не всі агрегати, а тільки <i>їх</i> частина. Локальні структури та <i>їх</i> морфологічні характеристики.	Працюють не всі агрегати, а тільки <i>їхня</i> частина. Локальні структури та <i>їхні</i> морфологічні характеристики.
Вживання прийменників <i>по, при</i> замість інших засобів	<i>При освоєнні</i> цих свердловин вільний дебіт становив... <i>По результатах</i> виконаних робіт визначена послідовність процедур обробки. <i>При таких темпах</i> відбору пластові тиски стабілізувались. Закачування води можливе тільки <i>при наявності</i> розгалуженої системи тріщин.	<i>Під час освоєння</i> цих свердловин вільний дебіт становив... <i>За результатами</i> виконаних робіт визначено послідовність процедур оброблення. <i>За таких темпів</i> відбирання пластові тиски стабілізувались. Закачування води можливе тільки <i>за наявності</i> розгалуженої системи тріщин.
Пропускання прийменників «від», «за», сполучника «ніж» та ін., які треба вживати з прикметниками або прислівниками у формі вищого ступеня порівняння	<i>Їх</i> проникність перевищувала 0, 1 мкм, а пористість <i>більше</i> 16 %.	<i>Їхня</i> проникність перевищувала 0, 1 мкм, а пористість – <i>більше, ніж</i> 16 %.

Висновки

Унікати мовленнєвих помилок слід на всіх рівнях мовної системи: лексичному, морфологічному, синтаксичному. Автор науково-технічного тексту повинен дбати про використання природніших для української мови лексико-стилістичних і граматичних засобів та унікати знеособлення мовлення. Українська мовна традиція не підтримує вживання пасивних конструкцій із дієсловами на -ся; називання особи-діяча у формі орудного відмінка в конструкції з дієсловом у пасивній формі; використання пасивних дієприкметників dokonаного виду в ролі присудків; нагромадження активних дієприкметників теперішнього часу з суфіксами -уч- (-юч-), -ач- (-яч-); переобтяження тексту т. зв. розщепленими присудками.

Зменшують граматичну досконалість науково-технічного тексту ще й такі чинники: зловживання складеною формою ступенів порівняння прикметників, прислівників; використання присвійного займенника *їх* замість *їхній*, *їхня*, *їхне*, *їхні*; вживання прийменників *по*, *при* замість інших засобів; пропускання прийменників «від», «за», сполучника «ніж» та ін., які треба вживати з прикметниками або прислівниками у формі вищого ступеня порівняння.

Надмірне вживання іншомовних слів; сплутування значень віддієслівних іменників на позначення дії, події та наслідку; нагромадження іменників у родовому відмінку робить текст комунікативно недосконалим, оскільки змушує читача докладати додаткових мисленнєвих зусиль. Такий виклад часто називають «науковим жаргоном». Отже, стилістично довершений і грамотний науково-технічний текст забезпечує повноцінне засвоєння інформації, підтримує увагу читача, сприяє однозначному розумінню написаного.

Література

1 Дорошенко С. Українська термінологія нафтогазової промисловості: становлення і розвиток : монографія / Світлана Дорошенко. — Полтава : Вид-во ПолтНТУ, 2013. — 139 с.

2 Зелінська Н. В. Поетика наукового тексту: українська наукова публіцистика XIX – початку XX ст. : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.01.08 / Н. В. Зелінська. — К., 2004. — 36 с.

3 Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови / Олена Курило. — К. : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2004. — 303 с.

4 Матеріали Міжнародної наук.-техн. конференції «Нафтогазова енергетика 2013» (Івано-Франківськ, 7–11 жовтня 2013 р.) / Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. — Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2013. — 578 с.

5 Непийвода Н. Ф. Наукові засади редагування нехудожніх текстів / Н. Ф. Непийвода // Українська періодика: Історія і сучасність. — Львів, 2002. — С. 490.

6 Селігей П. О. Світло і тіні наукового стилю : монографія / Пилип Селігей. — К. : Києво-Могилянська академія, 2016. — 627 с.

7 Термінологічна робота. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять : ДСТУ 3966-2009. — [Чинний від 2010-07-01]. — К. : Держстандарт України, 2009. — 35 с.

8 Українська мова у XX сторіччі: історія лінгвоциду : док. і матеріали / упор. : Л. Масенко [та ін.]. — К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2005. — 399 с.

Стаття надійшла до редакційної колегії
23.11.16

Рекомендована до друку
професором **Мойсишиним В.М.**
(ІФНТУНГ, м. Івано-Франківськ)
канд. філол. наук **Іванишин Н.Я.**
(Прикарпатський національний університет
ім. В. Стефаника, м. Івано-Франківськ)